
GROZDANA OLUJIĆ

DVOJNA PRIRODA UMETNOSTI

NAGRAĐIVANJE UMETNIČKOG RADA

Problem vrednovanja i nagrađivanja književnog dela star je koliko i samo stvaralaštvo i vekovima se nameće kako onima koji se stvaranjem književnog dela bave, tako i onima koji se njime koriste.

Određeno i trajno rešenje problema još nije pronađeno, mada je bilo perioda u kojima se vrednost stiha zlatom merila, a glas pesnika smatrao glasom proroka ili boga. Naravno, bilo je i vremena kada se između pesnika i suludnjaka stavljaio znak jednakosti, zbog čega se pisanje stihova krilo kao neka teška i opasna bolest. Ipak, shvatanje pesnika kao vidovnjaka preovlađivalo je, jer je priroda stvaralaštva ostala nedokučiva i tajanstvena, delimično i zato što su joj koreni i glavni sokovi vezani za iracionalno, za intuiciju i srećni trenutak nadahnuća.

Zbog svoje dvojne prirode (jer, nije samo rad, samo znanje, već i talenat, tajni izvor u šumi sećanja i iskra čije se nastajanje razumom ne može odrediti!) stvaralaštvo je u različitim istorijskim kontekstima različito i često dijametralno suprotno tretirano. Mesto umetnika u društvu kao i nagrađivanje njegovog rada nikada u potpunosti nije zavisilo toliko od prirode samog dela, od njegove književne samosvojnosti, vrednosti i lepote — koliko od trenutnog gledanja na moguću funkcionalnost tog dela, na njegovu upotrebljivost u političke, ideološke i edukativne svrhe. Već uhodani i čvrsti društveni sistemi dozvoljavali su književnom delu izvesnu autonomnost, ali sistemi u raspadanju, ili oni tek rođeni, književno delo obično podređuju svojim ciljevima, a umetnika smeštaju na samu marginu društva. Čuvena je u ovom smislu Platonova izjava iz V veka pre naše ere da bi iz jedne idealne (autoritativne) države pesnike trebalo okruniti lovorovim vencem i proterati! Ali, isto tako poznato je i tradicionalno postavljanje pesnika za savetnike kroz nekoliko generacija dinastije Han i T'ang u Kini.

Odnosi umetnika i društva kroz istoriju retko kada su bili harmonični, a još manje recipročni. Oni to nisu ni danas u većem delu sveta, mada se javljaju izvesni reformistički pokreti, a u pojedinim krajevima poezija veoma visoko ceni. U Gruziji, na primer, mlada ulazeći u mladoženjin dom kao miraz nosi rukom prepisane stihove velikog gruzijskog pesnika Rustavelija, a u nekim plemenima Afrike pesnik je još uvek ravan magu i proroku kao što je to bio u prvo, arhajsko doba čovekovog uspona ka civilizaciji i samosvesti. Ali, u većini zemalja sveta umetnost se shvata kao roba koja podleže svim zakonima robnog tržišta, plaća se kao roba i njom manipuliše kao proizvodom namenjenim za dnevne potrebe. Time se, neminovno, ograničava njena vrednost i umanjuje njen značaj, kao i potencijalna trajnost u vremenu, i tu nastaje čvor koji bi trebalo bilo razdrešiti, bilo preseći. Jer, makoliko se trudili da knjigu proglasimo robom — ona to nije! Reč koja čoveku otkriva njega samoga u vremenu devalviranog jezika i devalviranih duhovnih vrednosti, reč koja čuva i obogaćuje i jezik i misao — ne može se shvatiti kao potrošno dobro, jer njeno trajanje (ako je prava!) ne ograničava se na jednu godinu, ili pet godina, na jednog čoveka ili deset hiljada ljudi. Ona se širi i u vremenu i u prostoru, menja se, dobija druge oblike i značenja u različitim generacijama i — traje! Njenu vrednost društvenu i materijalnu nemoguće je odrediti jednom za uvek! Jer, ona se ne troši kao što se troši cipela ili sapun, ne osipa se i ne rđa! Ona putuje i menja se. Ulazi u svest ljudi i donosi nova značenja ali i sama biva obogaćena! Elizabetanski Šekspirov „Hamlet“ i „Hamlet“ XX veka — nisu isti! Hamlet XX veka bogatiji je, slojevitiji, mnogoznačniji i značajniji od „Hamleta“ XIX veka, na primer, jer su mu minuli vekovi dodali nova tumačenja, kao što su ih dodali i lepoti naše narodne pesme ili uzvišenosti „Gorskog Vijenca“. To je ujedno i razlog što se spontano, u više različitih istorijskih trenutaka i u različitim krajevima sveta, javlja misao da je pesniku vrednost njegovog rada nemoguće nadoknaditi, te se umetniku osporava pravo na svojinu nad njegovim delom u ime licemernog izgovora da je umetnost iznad novca!

Na neki način ona to i jeste i u biti je tačno da se umetničko delo ne može novcem platiti, jer sve se troši i drvo, i banknote, i lažne krpice naše sujete, a reč tvoraca „Ramajane i Mahabharate“, ili „Braće Karamazovih“ — odoleva čudima ukusa i vremenu. Ali, pošto je pesnik takođe ljudsko biće kome je potreban krov nad glavom, malo toplote i malo hleba — njegov se rad mora platiti, mora valorizovati i materijalno obešteti. I on se uvek i plaćao, različito u raz-

ličitim periodima, doduše, iako nerado, iako neadekvatno, ipak: plaćao.

Prvi trenuci buđenja čovekove svesti, buđenja umetnosti bili su i prvi trenuci traganja za načinom nadoknade umetničkog rada. Ujedno, bili su to trenuci u kojima se umetničko delo uzdizalo na pijedestal otkrovenja, a pesnik na pijedestal proroka i vođe. Arhaisko doba čovekovog hoda ka samome sebi bilo je doba kada se umetničkoj reči pridavao najveći značaj, a tvorcu umetničke reči atribut izaslanika neba, što je, donekle, i razumljivo: pesnička reč bila je jedini trag postojanja ranijih generacija, jedini most preko koga su se životi savremenika mogli prebaciti u budućnost, u istoriju, u večnost. Pesnikova uloga bila je, i morala je biti, izuzetna, jer je i njegova sposobnost da sećanja i događaje prevede u slike i ostavi ih potomstvu — bila izuzetna! Po mišljenju Arnolda Hauzera pesnik arhaiskog perioda bio je ne samo vesnik bogova, već i prvi profesionalac, u prvoj podeli rada oslobođen svakodnevnih obaveza skupljanja hrane.

Kasnije, u staroistočnim civilizacijama (asirsko-vavilonskoj, staroegipatskoj, starogrčkoj itd.) pesnik, vrhovni žrec i sveštenik bili su jedno te isto lice. Moć pesnika i njegov ugled u društvu, istina, nisu bili tako veličanstveni kao u doba arhaike, ali su još uvek bili dovoljno izuzetni i snažni. S pojavom ropstva situacija se menja. Daroviti pojedinci — robovi postaju najamni pesnici i umetnici, a samim tim i ugled umetnika opada i tanji se. Faraoni i sveštenici koriste rad umetnika, ali samog umetnika drže na najnižoj društvenoj lestvici i pod najvećim mogućim pritiskom. Danas je teško zamisliti da je većina najlepših spomenika staroegipatske kulture nastala u gotovo neljudskim uslovima i da je slikar ili vajar za vladajuću klasu bio jedva nešto više od bezimnog zanatlije. Položaj pesnika (koji svoje delo nije stvarao koristeći teški manuelni rad i čije se poreklo inspiracije nije moglo dokučiti) — bio je daleko iznad ugleda i položaja slikara, vajara i muzičara ne samo u staroistočnim civilizacijama u kojima se fizički rad smatrao znakom niskog porekla, već i u Grčkoj.

Stara Grčka zanimljiva je i po izvesnoj ambivalentnosti vrednovanja mesta i uloge pesnika u društvu. Dar pesnika još uvek je smatran darom bogova, ali je pesnik stajao stepenicu niže od heroja, jer nije ispunjavao zakone kalokagatije i njene propise za neophodnu uravnoteženost intelektualnih i telesnih snaga. Legenda o slepilu Homera nije slučajna, kao što nije slučajna ni legenda o orfejskim moćima pesnika da mrtve vraća u život. Prva svedoči

o shvatanju pesnika kao čoveka kome su bogovi podarivši mu pesnički dar zakinuli na fizičkoj moći. Druga je naslućivanje same suštine poezije koja iz haosa činjeničnog sveta stvara novi, oživljavajući davno nestale predmete i ljude. Čak i na najnižem stupnju razvoja vladari su ovoga bili svesni, zbog čega pesnik postaje neizbežni pratilac kraljeva i heroja, jer samo prenetu u pesničku reč njihova dela i njihovi životi imaju izgleda da dodu do potomaka i postanu istorija. Tako pesnička reč postaje zalag trajnosti i besmrtnosti, a njegova umetnička samosvest dostiže viši stupanj. Već u VI veku pre naše ere u Staroj Grčkoj javljaju se prvi znaci književnog profesionalizma. Simonid, na primer, piše pesme po porudžbini za svakog ko je spreman da plati određenu sumu zlatnika. Pindar stihove svojih pesama, takođe, zlatom naplaćuje, samosvesno izjavljujući da su mu ode vrednije od zlata, i što je najlepše — on nije daleko od istine: zlatnici njegova vremena bili su i prošli, njegovi stihovi traju!

Oko 700-te godine pre naše ere pesnici Arhiloh, Alkej i Sapfo potpisuju stihove svojih pesama, što znači da svest o svojini nad poetskim delom stiže pravo građanstva. To pravo u dalekoistočnim civilizacijama (Indija, Kina) pesnik je osvojio još ranije i o ugledu pesničkog poziva možemo suditi ne samo po savetodavačkom mestu koje je pesnik obično zauzimao, već i po činjenici da su se carevi i članovi carskih porodica veoma intenzivno bavili književnim radom, taj svoj rad potpisivali i štampali. Slična ambicija, doduše, mučila je i evropske vladare, zbog čega, možda, ima osnova legenda da je Neron zapalio Rim ne bi li gledajući požar stekao inspiraciju da napiše pesmu. U svakom slučaju, činjenica je da je poezija u starorimskoj civilizaciji uživala izuzetno visok ugled, a pesme bile čitane po trgovima, na skupovima, čak i u javnim kupatilima. Pesnik je, zahvaljujući tome, proglašavan ponekad za vidovnjaka i proroka, a ponekad proterivan kao Ovidije. Ali, čak i prognanom, pesnička vrednost mu je priznavana, a njegovo ime beleženo među nesmrtna.

Tek u hrišćanskoj civilizaciji sveštenstvo će shvativši edukativne i propagandne vrednosti poezije — poeziju podrediti crkvenom učenju i oduzeti joj autonomnost. Samim tim mesto i uloga umetnika u društvu postaju duboko protivrečni: delo umetnika koristi se u slavu boga i za sjaj crkve, ali on sam tuđin je u tuđem svetu, često (ukoliko nije član neke kaluđerske bratije) bez kore hleba i krova nad glavom. Anoniman pred bogom umetnik je prinuđen da se odrekne čak i svog imena. To je ujedno i razlog što najveći broj umetničkih tvorevina ranoga srednjeg veka ne nosi znak autorstva.

Ali, akt stvaralaštva zbog svoje neponovljivosti još uvek se smatra darom božje milosti. Učenje Diona Hrizostoma da je umetnik demijurg jednog osobenog sveta nalazi odjek u učenju Plotina koji umetniku Srednjeg veka vraća oreol bogom nadahnutog proroka i vidovnjaka. Taj oreol zadržava se i u manastirskim ćelijama kasnijeg perioda, delimično i zato što su u svojim skromnim skriptorijumima kulturu Zapadne Evrope stvarali uglavnom aristokratski sinovi i kćeri.

Humanizam i Renesansa dodade ugledu pesnika i materijalne ekvivalente, menjajući tako položaj i minstrela (pučkih pesnika) i menenstrela (pesnika dvora) i vaganata (pobunjenih kaludera ili studenata-lutalica, poznatih po svom nemirnom i raspusnom životu i suprotstavljanju kako konvencijama, tako i vladajućoj klasi!) Renesansa, doduše, nije ukinula mecenatstvo, ali su naknade za književni rad bile basnoslovne. Ljudi od pera u Firenci petnaestog veka, na primer, primali su od 500 do 2000 florina godišnje, što im je omogućivalo itekako raskošan život! Kolika je to svota može se videti ako je uporedimo s godišnjom platom upravnika grada koja je iznosila samo 600 florina od čega je ovaj morao plaćati još i četiri činovnika. Pesnici Renesanse postaju nekrunjeni kraljevi malih italijanskih kneževina. Velikim umetnicima dodeljuju se visoki položaji, čak i plemstvo, a Karlo V, na primer, smatra sebi za čast to što se saginje da podigne četkicu koju je Tician ispustio.

Sve do XIX veka (kada oblike mecenatstva preuzima država) umetnici će imati svoje zaštitnike, svoje zlatne kaveze i visokoobrazovanu publiku, istina ne mnogobrojnu, ali zainteresovanu za stvaralaštvo i stvaraoce, naravno stvaralaštvo prilagođeno interesima vladajuće klase i stvaraoce prilagodljive i pokorne. Ideal kalokagatije, oživljen u Renesansi, umnogome zaokuplja duhove ranog i klasnog Klasicizma, čije će ideje iz svog pozlaćenog ropstva najjasnije izraziti Rasin.

Temelje starog društva, u jednom jedinom zamahu, međutim ruši Velika Francuska Revolucija, a posle nje niti način pisanja, niti način nagrađivanja književnog dela više neće biti isti. Promenjeni društveni i politički ideal nameću umetnosti borbu za ostvarenje programa Revolucije, a umetnicima veliku dužnost službe narodu. Pored ukidanja prava svojine nad zemljom, Revolucija predlaže i ukidanje prava svojine nad umetničkim delom. Enciklopedisti (Volter, Didro itd.) kao i krug umetnika oko njih s podeljenim osećanjima primiće plodove Revolucije za koju su se borili i koju su svojim pisanjem

izazvali. Nastaje veliko vreme Romantizma u kome se umetnost oštro suprotstavlja ustajaloj i licemernoj kolotečini buržoaske stvarnosti, a umetnici postaju begunci ili izopćenici tipa Bajrona, Šelija, Ljermontova ili Novalisa. Sudbina im je da umru mladi, slavni i progonjeni. Ta sudbina pratiće najveći broj umetnika XIX i XX veka, ali će se pored problema sukoba s društvom u živote pisaca uvući i problem novca, jer s razvojem industrije i porastom novih čitalačkih masa javlja se i nov način nagrađivanja književnog rada koji više ne zavisi od usamljenog blagonaklonog ili tiranskog mecene, već od popularnosti književnog dela na tržištu.

To tržište ima one oblike i zakone koji su, donekle, prisutni i u vremenu sadašnjem. Ono od umetnika ne zahteva više sklad i lepotu birane reči, niti duhovno vođstvo, već zabavu. Veliki majstori prilagođavanja kao što su Aleksandar Dima ili Volter Skot, ugađajući ukusu publike, zgrću bogatstva, ali Balzak i Dostojevski, na primer, književni su nadničari u večitoj trci da završe određeno poglavlje romana za određeni trenutak i određeni broj novina, uz prilično bednu nadoknadu.

Da bi se zaštitila prava pisaca pred bezobzirnim izdavačima i štamparima 1886 stvara se Bernska Konvencija o autorskim pravima. To je, ujedno, i trenutak u kome se intenzivnije počinje misliti o načinima nagrađivanja književnog rada, mada se i tu javljaju brojni problemi i nesuglasice. Narastanje broja čitalaca u XX veku dovodi do raslojavanja književnosti na „zabavnu” i „ozbiljnu”, pri čemu su novčane prednosti na strani one prve, mada se veliki izdavači, prestiža radi, trude da obezbede prostor i manje čitanim vrstama umetničke reči, kao što su poezija i zbirke eseja, ili romani visokog umetničkog kvaliteta od čije se prodaje ne očekuje određena materijalna dobit. Čini se da se pod pritiskom obrazovanijeg dela publike, pod pritiskom kulturne javnosti, ponovo javlja misao o književnosti kao sredstvu razvijanja jezika i otkrivanja čovekovog sveta njemu samom preko medijuma umetničke proze i poezije. Istovremeno, ovakvo jedno shvatanje dovodi do odbacivanja tretiranja knjige kao potrošnog dobra određene cene kojom je moguće umetniku pružiti naknadu za njegov rad jednom za uvek.

Tako se, početkom stoleća, pored već ustaljenog načina honorisanja književnog dela preko paušalnog iznosa i procenta javlja misao o bibliotekskoj nadoknadi. Ta misao svoj artikulisaniji oblik steći će početkom tridesetih godina u zahtevu udruženja švedskih pisaca. Sem Švedske tokom vremena ovakav način naknade rada

pisca prihvaće i mnoge druge zemlje, kao Australija, Novi Zeland, S. R. Nemačka, Norveška, Finska, Island, Kanada, a pred usvajanjem zakona o bibliotečkoj nadoknadi nalazi se i Velika Britanija, kao i Sjedinjene Države Amerike.

Radi precizne valorizacije trebalo bi pažljivije razmotriti ova dva načina nagrađivanja rada pisca, jer su im koreni a i namere dijametralno različite. Prvi u sebi sadrži misao o knjizi kao robi i toj robi određuje cenu od koje na autore otpada tek neznatni deo. Jer, dok na knjižare i akvizitere odlazi 50% od prodajne cene knjige, pa i više, autorski honorar iznosi samo desetak procenata, mada se zvanična cifra kreće od 4,5% do 12% (izuzetak je Švedska s 16%, pa na više!) i u istočnoevropskim i u zapadnoevropskim zemljama. Razlika je samo u tome što je u istočnoevropskim zemljama zastupljeniji sistem paušalnog plaćanja, dok se zapadnoevropske zemlje drže prakse nagrađivanja po procentu, s tim što autor kao jedinu sigurnu zaradu dobija autorski predujam koji, otprilike, iznosi 30% od celokupnog honorara koji bi pisac primio ukoliko čitavo izdanje bude prodato. Taj predujam deo je rizika koji izdavač snosi. Pisac nije dužan da ga vrati ukoliko prodaja bude toliko slaba da ne pokrije čak ni troškove štampanja. Ako, pak, knjiga doživi uspeh na tržištu procentat autorskog honorara penjaće se sa brojem prodatih primeraka dok ne dostigne 12-15% od prodajne cene knjige. Na tržištu koje je, kao naše, ograničeno i jezički i teritorijalno, autor će veoma retko biti u situaciji da od prodaje svoga dela dobije neki veći iznos ukoliko se opredeli za procenat. To je ujedno i razlog što većina naših autora radije prihvata manji, ali sigurniji, iznos paušalne naknade književnog rada.

U oba slučaja, međutim, naknada koju umetnik dobija ne odgovara ni vrednosti, ni značaju književnog dela koje, rekli smo, nije cipela, nitj deterdžent da bi se moglo trošiti i potrošiti. Pravo vreme života književnog dela najčešće biva nekoliko godina, decenija, pa i vekova nakon njegovog nastanka, a tada dobit koja iz korišćenja dela nastaje uzima bilo država, bilo izdavač, iako bi normalnije bilo da se njome služe pisci, jer njihovo delo u budućnosti biće osnova za novu akumulaciju koju bi mogle koristiti neke buduće generacije pisaca. Ideja da se ukine posmrtno plaćanje autorskog honorara naslednicima, i da se pravim naslednicima dela pisca umesto, često slučajnih, rođaka proglase pisci tekućeg trenutka književnosti — nije bez osnova, bez izvesne vidovitosti koja proces stvaranja duhovnih vrednosti vidi u jednom organskom kontinuitetu.

Jedan fond stvoren iz dobiti koju donose dela svih mrtvih pisaca bio bi dovoljno moćan da finansira stvaranje svih živih pisaca, čije će delo kasnije finansirati neke buduće pisce. Zašto bi neki rođak Marsela Prusta ili Kafke, ili Foknera imao više prava na njegove honorare od pisaca koji stvarajući svoje delo razvijaju stil ili misao Foknera, Prusta ili Kafke? Zašto i po kom osnovu bi država ili izdavači bili više naslednici pisaca bez naslednika od njihovih živih kolega? Ili, prisetimo se Vuka Karadžića i njegove strasne bitke za jezik koji sada razvijaju i bogate pisci čije je delo on mogao tek naslutiti, ali honorare njegovih dela ubiraju izdavači! Sa svojim smislom za budućnost Vuk ih, sasvim sigurno, ne bi poklonio izdavačima, kao ni Domanović, ni Zmaj da su im periodi u kojima su stvarali davali prostora da razmišljaju o ovom problemu.

Trenutak u kome mi živimo povoljan je i neizbežan za jedno ovakvo razmišljanje, jer književnost nije samo cvet jednog trenutka: njen život proteže se i na prošlost i na budućnost. U ime budućnosti, mi moramo misliti na sadašnjicu, jer na delu pisaca sadašnjice počivaće delo autora budućnosti! Zato nije svejedno hoće li nedostatak materijalnih sredstava onemogućiti ili čak i ugušiti rast književnosti u ovom trenutku, pogotovo što sredstva za stvaranje jedne povoljnije klime nisu na mesec: ona su tu; treba ih samo oduzeti od onih kojima ne pripadaju! Treba ih sakupiti i stvoriti fondove iz kojih bi se omogućili bar minimalni lični dohoci onima koji se književnošću kao jedinim poslom bave. Bibliotečka nadoknada koja sve češće postaje vid obeštećenja rada pisca mogla bi se finansirati, delimično, i iz ovako prikupljenih sredstava. Drugi izvor prihoda mogao bi biti porez koji bi svaki izdavač u jednom izvesnom procentu (2-3%) uplaćivao u jedan literarni fond. Taj procenat, na primer, u ČSSR-u uzima se od svakog primerka prodane knjige, bilo da je reč o zbirci pesama, romanu ili priručniku za popravku poljoprivrednih mašina. Takve literarne fondove kao izvore pomaganja stvaralaštva imaju neke istočnoevropske zemlje, a njihovo dejstvo nije ni malo, ni beznačajno.

Pošto je književno delo dobro koje se koristi trajno normalno bi bilo da i autor naknadu za korišćenje tog dela dobija trajno! Upravo na ovom principu i počiva ideja o bibliotečkoj nadoknadi prisutnoj u nekoliko zemalja i veoma efikasnoj za obezbeđenje stalnih sredstava za egzistenciju pisca. Uvođenje bibliotečke nadoknade opravdava se činjenicom da svi tvorci trajnih pronalazaka trajno za njih dobijaju i nadoknadu, bilo da je reč o naučnicima ili piscima pozorišnih komada koji pri ustupanju

svog dela pozorištu dobijaju izvestan paušalni iznos, ali i procenat od svake prodane ulaznice. Nelogično bi zato bilo da pisac svoje delo otuđuje i daje na korišćenje nebrojenim licima bez ikakve nadoknade.

Borbena Akciona Grupa pisaca u Engleskoj (čiji su članovi Greham Grin, Ajris Mardok, Bridžid Brofi, Pristli, Morin Dafi, pa čak i ministar-pisac Majkl Fut i ostali) pokušava da Parlamentu nametne pozajmno pravo po kome bi od svake knjige date na čitanje preko bibliotečke mreže pisac imao 2 penija. Godišnje, to bi i za minimalno čitane knjige, iznelo oko 200 funti. Ako je pisac istovremeno autor više zbirki poezije ili nekoliko romana ova naknada mogla bi biti sasvim pristojan izvor egzistencije, jer Velika Britanija ima veoma bogatu bibliotečku mrežu školskih, bolničkih i javnih biblioteka preko koje se godišnje izda na čitanje i preko 650.000.000 knjiga.

Sistem bibliotečke nadoknade, koji predlažu britanski pisci, Šveđani su usvojili još 1933, ali svoj puni razvoj on je dostigao tek 1954, da bi konačni oblik dobio 1969, a u 1971 bio donekle izmenjen u korist pisaca. Po pročitanim primerku knjige švedskim autorima pripada 18 era (1 švedska kruna iznosi 4 nova dinara, a sadrži 100 era!), dok je za prevedene knjige taj iznos nešto manji. Preko 100.000 pozajmica taj iznos od 18 era se smanjuje, ali ako je broj pročitanih knjiga manji literarni fond autoru dodaje razliku. Tako, na primer, ukoliko je autor putem bibliotečke nadoknade zaradio 8600 kruna godišnje, dodata razlika biće 16.000 kruna itd. Ako je zarada veća od 24.000 kruna sve preko te svote biće uplaćeno u bibliotečki fond iz koga se uzima novac za naknadu manje čitanim autorima. Svrha garantovanog autorskog dinara je da piscu omogući nesmetan stvaralački razvoj. Ista je svrha i jednogodišnjih ili višegodišnjih stipendija koje autor dobija iz tzv. fonda solidarnosti, da bi bez trke za zaradom na miru mogao da stvara.

Sistem bibliotečke nadoknade s istim ili bar približnim rezultatima kod nas bi teže bilo uvesti, jer je broj pročitanih knjiga i bogatstvo bibliotečkih fondova kod nas manje. Prema rezultatima Centra za istraživanje javnog mnjenja pri Institutu društvenih nauka u Beogradu 70—80% građana naše Republike ne pročita godišnje ni jednu knjigu, a bibliotečki fondovi su siromašni i zastareli. Dok biblioteke u SSSR-u, Rumuniji, Velikoj Britaniji i Saveznoj Republici Nemačkoj otkupljuju 30—60% tiraža (Švedska i Danska idu od 80—90%), naše biblioteke svoje fondove prinavljaju jedva sa 3—5% novih

knjiga, pa i to su, uglavnom, knjige namenjene školskoj lektiri.

Sve ovo dovoljno jasno ukazuje na krizu knjige, krizu čitanja, pa samim tim i krizu nagrađivanja stvaralaca, kao i neophodnost stvaranja jednog smišljenog pristupa svim ovim problemima preko koga bi se došlo do poboljšanja bibliotečke mreže, obogaćivanja knjižnih fondova, povećanja broja čitalaca, a samim tim i uvođenja nagrađivanja autora prema stvarnom učinku njegova rada: prema broju pročitanih knjiga.

Bibliotečka nadoknada, uz već klasične sisteme nagrađivanja, zato, biće nešto o čemu ćemo već u najskorije vreme morati da razmislimo. Jer, rekli smo već: knjiga nije potrošno dobro koje se može potrošiti! Njena trajnost, uslovljena dvojnošću njene prirode koja pripada sferama i materijalnog i duhovnog, i trenutnog i večnog, uslovljava neophodnost menjanja našeg odnosa kako prema knjizi, tako i prema vrednovanju i nagrađivanju njenog stvaraoča.

